

İslâm Araştırmaları Dergisi

Sayı 22 • 2009

Sahibi	TDV İslâm Araştırmaları Merkezi
Başkan	Prof. Dr. M. Âkif Aydın
Genel Sekreter	Dr. M. Kâmil Yaşaroğlu
Yayın Kurulu Başkanı	Prof. Dr. İsmail E. Erünsal
Yayın Kurulu	Prof. Dr. M. Âkif Aydın, Prof. Dr. İbrahim Kâfi Dönmez, Prof. Dr. Feridun Emecen, Prof. Dr. Hayreddin Karaman, Prof. Dr. Ali Köse, Prof. Dr. Talip Küçükcan, Prof. Dr. Recep Şentürk, Prof. Dr. M. Sait Özervarlı, Doç. Dr. Adnan Aslan, Doç. Dr. Tahsin Görgün, Doç. Dr. Şükrü Özen, Doç. Dr. Mustafa Sinanoğlu, Dr. Casim Avcı, Dr. Salime Leyla Gürkan, Dr. Eyyüp Said Kaya, Dr. Seyfi Kenan, Dr. M. Suat Mertoğlu, Dr. Ömer Türker
Yayın Danışma Kurulu	Prof. Dr. Anke von Kügelgen (Universität Bern) Prof. Dr. Oliver Leaman (University of Kentucky) Prof. Dr. Jorgen S. Nielsen (The University of Birmingham) Prof. Dr. Ilyas Ba-Yunus (State University of New York) Prof. Dr. Mustafa Kara (Uludağ Üniversitesi) Prof. Dr. Ahmet Yaşar Ocak (Hacettepe Üniversitesi) Prof. Dr. Ali Akyıldız (Marmara Üniversitesi)
Yayına Hazırlayan	Doç. Dr. Adnan Aslan
Kitâbiyat	Dr. Ömer Türker, Dr. Seyfi Kenan
Bibliyografya	Abdülkadir Şenel
İmlâ	Nurettin Albayrak
Tashih	Dr. M. Kâmil Yaşaroğlu, Mehmet Günyüzlü
Sayfa Tasarım	Ender Boztürk
Baskı	TDV Yayın Matbaacılık ve Ticaret İşletmesi

İslâm Araştırmaları Dergisi yılda iki sayı yayımlanan hakemli bir dergidir.
Dergide yer alan yazıların ilmî ve fikrî sorumluluğu yazarlarına aittir.

İcadiye Bağlarbaşı caddesi 40, Bağlarbaşı 34662
Üsküdar-İstanbul
Tel. (0216) 474 08 50 Fax. (0216) 474 08 74
www.isam.org.tr

© İslâm Araştırmaları Merkezi (İSAM), 2007
ISSN 1301-3289

VEFEYÂT

Doç. Dr. Musa Süreyya Şahin

Doç. Dr. M. Süreyya Şahin'i 24 Ocak 2008 tarihinde Hakk'ın rahmetine tevdi ile ebedî yolculuğuna uğurladık. Akademik camiada sayıları oldukça az olan dinler tarihçilerinden biri daha bu dünyadan göçtü. M. Süreyya Şahin'in de aralarında bulunduğu günümüz Türkiye'sindeki dinler tarihçilerinin hocası olan Prof. Dr. Hikmet Tanyu'yu 11 Şubat 1992'de, Prof. Dr. Günay Tümer'i 22.08.1995'te trafik kazasında, Prof. Dr. Şaban Kuzgun'u da 14 Mayıs 2000'de yine elim bir trafik kazasında kaybetmiştik. Yenileri yetişmekle birlikte bir tecrübeli hocamızı daha, kendisinden daha nice hizmetler beklenirken kaybetmenin üzüntüsünü yaşadık.

Türkiye'de Dinler Tarihi Çalışmaları

Türkiye'deki üniversite sisteminde dinler tarihi bilim dalı sadece ilâhiyat fakültelerinde bulunduğundan, dinler tarihçileri, diğeri bilim dallarına göre hatta diğeri İslâmî bilimlere göre daha az sayıdadır ve bu kadrolarda yeni yeni bir artış söz konusudur. Bu sebeple dinler tarihçilerinin kaybı, bu alanda önemli eksiklikler meydana getirmektedir.

Osmanlı döneminde dinler tarihi dersi, "târîh-i edyân" adı altında okutulmuştur. Cumhuriyet sonrasında 1924 Tevhîd-i Tedrîsât kanunu ile Dârülfünûn'a yeni düzenlemeler getirilmiş, bu dönemde hem ilâhiyat Fakültesi müfredatında hem de Edebiyat Fakültesi müfredatında târîh-i edyân dersleri yer almış ve

her iki fakülte'deki târîh-i edyân dersi George Dumezil tarafından, ilâhiyat Fakültesi'ndeki Türk târîh-i dîniyesi ise Fuad Köprülü tarafından okutulmuştur. İlâhiyat Fakültesi 1933 yılında kapatılmış, yerine açılan İslâm Tetkikleri Enstitüsü'nde dinler tarihi dersi yer almakla birlikte, bu enstitü de 1936'da kapatılmış ve 1949 yılında Ankara Üniversitesi İlâhiyat Fakültesi açılana kadar dinler tarihi dersi okutulmamıştır. Dinler tarihi dersi, 1959'da açılan yüksek İslâm enstitülerinde, 1971'de açılan Atatürk Üniversitesi İslâmî İlimler Fakültesi'nde, 1982 düzenlemeleri ile enstitüler ilâhiyat fakültelerine dönüşünce de ilâhiyat fakültelerinde, önce İslâm Medeniyeti ve Sosyal Bilimler, daha sonra da Felsefe ve Din Bilimleri bölümü içerisinde yerini almıştır.

Cumhuriyet'in ilk yıllarında George Dumezil (1898-1986) bu dersi okutmuştur. Onun Dârülfünûn'da bulunduğu yıllarda asistanlığını yapan Hilmi Ömer Budda, Dârülfünûn'un kapatılması üzerine bir müddet İslâm İlimleri Enstitüsü'nde (1933-1936) doçent olarak çalışmış, burası kapatılınca liselerde felsefe öğretmenliğine devam etmiş ve nihayetinde Ankara Üniversitesi İlâhiyat Fakültesi açılınca (1949) dinler tarihi profesörü olarak atanmıştır. Hilmi Ömer Budda'nın 1949-1952 yıllarındaki görevinden sonra Prof. Dr. Mehmet Karasan (1952-1954), daha sonra da Prof. Dr. Annemarie Schimmel (1954-1959) bu dersi okutmuştur. 1955 yılında Annemarie Schimmel'in asistanı olan Hikmet Tanyu, 1959 yılında ilk dinler tarihi doktoru unvanını almış, 1966'da doçent, 1973'te de profesör olmuştur. 1972 yılında üstlendiği Dinler Tarihi Kürsüsü Başkanlığı görevini 1982 yılındaki emekliliğine kadar sürdürmüştür.

Prof. Dr. Hikmet Tanyu pek çok eser vermenin yanı sıra çok sayıda öğrenci yetiştirmiş, birçok öğrencinin doktora ve doçentlik çalışmalarına danışmanlık yapmıştır. Bugün Türkiye'deki dinler tarihçilerinin çoğu onun talebesidir. Doktora tezlerini yönettiği talebeleri arasında Prof. Dr. Günay Tümer, Prof. Dr. Mehmet Aydın, Prof. Dr. Abdurrahman Küçük, Prof. Dr. Şaban Kuzgun, Prof. Dr. Harun Güngör, Prof. Dr. Ömer Faruk Harman, Doç. Dr. Osman Cilacı, Doç. Dr. M. Süreyya Şahin vardır.

Hayatı

M. Süreyya Şahin 1933 yılında Kayseri Hacılar'da doğmuş; ilk, orta ve lise tahsilini Kayseri'de tamamlayarak Ankara Üniversitesi İlâhiyat Fakültesi'ne girmiş, 1960 yılındaki mezuniyetinden sonra, bir öğretim yılı Kayseri İmam-Hatip Okulu'nda görev almış, 1961-1963 yıllarında askerliğini yapmış, 1963-1966 ve 1968-1970 yıllarında Gaziantep İmam-Hatip Okulu'nda meslek dersleri öğretmenliği görevinde bulunmuştur. 1966-1968 yıllarında Bonn Büyükelçiliği

nezdinde “Din İşleri Başgörevlisi” olarak hizmet vermiş, 1970-1977 yıllarında Ankara Dikmen Ortaokulu din bilgisi öğretmenliği, 1977-1980 yıllarında Ankara Mamak Lisesi din bilgisi öğretmenliği yapmıştır.

Ankara’da öğretmenlik yaptığı yıllarda bir taraftan da Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi’nde doktora çalışmalarını yürütmüş ve beş yıllık bir çalışma sonucunda *Rum Ortodoks Patrikhanesi, Türkiye ile Olan Durum ve Münasebetleri Üzerine Bir Araştırma* adlı teziyle 05.07.1979’da doktor unvanını kazanmıştır. Aynı yıl açılan Yozgat Yüksek İslâm Enstitüsü’ne 19.03.1980’de kurucu öğretim üyesi olarak atanmış, 17.12.1981 yılına kadar burada öğretim üyeliği yapmış, Yozgat Yüksek İslâm Enstitüsü’nün kapanması üzerine 22.12.1981 tarihinde İstanbul Yüksek İslâm Enstitüsü’ne atanmıştır. 20.07.1982 tarihine kadar İstanbul Yüksek İslâm Enstitüsü’nde görev yapan M. Süreyya Şahin, İstanbul Yüksek İslâm Enstitüsü’nün 1982’de Marmara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi’ne dönüşmesi üzerine bölüm başkanı olmuş ve bu görevi üç yıl yürütmüştür.

20.07.1982 tarihinden, emekli olduğu 15.07.2000 tarihine kadar da M.Ü. İlahiyat Fakültesi Dinler Tarihi Anabilim Dalı’nda öğretim üyesi olarak görev yapan M. Süreyya Şahin, 01.01.1988-11.10.1991 yılları arasında Dinler Tarihi Bilim Dalı Başkanlığı yapmış, 04.10.1996 tarihinde doçent olmuş, 15.07.2000 tarihinde de yaş haddinden emekliye ayrılmıştır.

Çalışmaları

Yazı hayatına daha lise sıralarında iken mahalli dergilerle gazetelere şiir ve makaleler göndererek başlayan M. Süreyya Şahin, çalışmalarını ömrünün sonuna kadar sürdürmüş ve doktora tezi dışında yazdığı kitap, makale ve ansiklopedi maddeleriyle Türk ilim hayatına katkıda bulunmuştur.

M. Süreyya Şahin *Rum Ortodoks Patrikhanesi, Türkiye ile Olan Durum ve Münasebetleri Üzerine Bir Araştırma* adlı doktora tezini *Fener Patrikhanesi ve Türkiye* adıyla neşretmiştir (I. Baskı İstanbul 1980; II. baskı İstanbul 1996).

Tez danışmanı Prof. Dr. Hikmet Tanyu’nun ifadesiyle bu çalışma, Rum Ortodoks Patrikhanesi hakkında o tarihe kadar yapılmamış olan toplu ve derin bir araştırmadır. Bu tezde Patrikhane ve kiliselerin içi ve idarî teşkilatıyla ilgili bilgilerle yetinilmemiş, Ortodoksluk itikadı, dinî ayin, ibadet ve dualar da dikkate alınarak bilgi sunulmuştur. Öte yandan Patrikhane’nin siyasî faaliyetleri, amacı ve hedefleri yanında tarihçesi de geniş bir şekilde incelenmiştir. Tez hazırlanırken arşiv belgeleri incelendiği gibi, kilise yetkilileri ile de görüşmeler yapılmıştır.

Diğer taraftan Türk Ortodoks Patrikhanesi incelenerek bu Patrikhane ile Türk Ortodoksları hakkında da bilgi verilmiştir.

M. Süreyya Şahin'in doktora tezi dışında önemli bir çalışması da *Türkiye'deki Patrikhaneler* adlı kitabıdır (İstanbul 2003). Bu kitabında, doktora tezinde ele aldığı Rum Ortodoks Patrikhanesi hakkında verdiği bilgiler dışında, Türk Ortodoks Patrikhanesi ile Gregoryen Ermeni Patrikhanesi ve Süryani Patrikhanesi hakkında bilgiler vermektedir. Türk milletiyle asırlardır bir arada yaşayan bu Hıristiyanlar hakkında araştırma yapması ve bu araştırma sonuçlarını neşretmek suretiyle kamuoyuyla paylaşması Türk akademik hayatı açısından oldukça önemlidir.

Doç. Dr. M. Süreyya Şahin'in diğer çalışmalarını şu şekilde gösterebiliriz:

- 1- "Rum Ortodoks Patrikhanesi", *Türk-Yunan İlişkileri ve Ayasofya Meselesi*, İstanbul 1990, s. 21-54,
- 2- "Doğu-Batı Kiliseleri, Ayrılmaları ve Sebepleri", *M.Ü. İlahiyat Fakültesi Dergisi*, IV (1986), s. 311-329,
- 3- "Fener Rum Ortodoks Patrikhanesi", *Diyanet İlmî Dergi*, XXVIII /2 (1992), s. 37-73,
- 4- "Osmanlı Devletinin Hıristiyanlarla Münasebetleri", *Asrımızda Müslüman-Hıristiyan Münasebetleri*, İstanbul 1993, s. 111-122,
- 5- "The Attitude of Islâm Towards Non-Muslims in The Course", *Religions, Cultures and Tolerance Past and Present*, Ankara 1990, s. 63-71,
- 6- *TDV İslâm Ansiklopedisi*'nde "Aforoz", "Anglikan Kilisesine Cevap", "Cen-net", "Cin", "Çan", "Esbat", "Fener Rum Ortodoks Patrikhanesi" ve "Kıyas-ı Enbiya" maddelerini telif etmiştir.
- 7- "Yahudilik", *Şâmil İslâm Ansiklopedisi*, İstanbul 1994, VI, 356-369,
- 8- Ayrıca "Doğu Kiliseleri ve Ortodoks Kilisesi", "Luther'in İslâm Hakkındaki Düşünceleri ve Tavrı", "Fener Rum Ortodoks Patrikhanesi'nin Ekümenikliği Meselesi", "Parsiliğin Semboliği", "Fatih'in Galata Zimmilerine Verdiği Ahidname ve Kudüs Patriğine Beratı" başlıklı neşredilmemiş makaleleri bulunmaktadır.

M. Süreyya Şahin, akademik hayata atılmadan önce idealist bir öğretmen olarak zor şartlarda yaklaşık yirmi yıl orta dereceli okullarda öğretmenlik yapmış ve çok sayıda öğrenci yetiştirmiştir. Öğretmenliğinin önemli bir bölümünü imam-hatip okullarında yapan M. Süreyya Şahin, sesinin ve tilavetinin

güzelliği ile de temayüz etmiş, Almanya'daki iki yıllık din görevliliği esnasında Köln Radyosu'nda, Gaziantep İl Radyosu ile Ankara Radyosu'nda Kur'an okuyup açıklamasını yapmıştır. Bu alandaki bilgi ve tecrübesini de yazıya aktaran Şahin, *Tam ve Kolay Tecvid, Kur'an-ı Kerim ve Alfabeti* adlı kitapları da kaleme almıştır.

İdealist bir öğretmen ve bir Türk milliyetçisi olan M. Süreyya Şahin, öğrencilerini de bu yönde yetiştirmiş, Türk milletinin birlik ve beraberliği ve bekası için çalışmış, bu yolda hem öğrenci yetiştirmiş hem çeşitli sosyal faaliyetlere katılmış, bu çerçevede Gaziantep'te Milliyetçi Öğretmenler Birliği'ni kurarak başkanlığını yapmıştır. Akademik hayata atıldıktan sonra da hâlâ Türkiye'yi önemli ölçüde meşgul eden Patrikhane hakkında ilk defa toplu ve derin bir araştırma yaparak sonraki çalışmalara ışık tutmuştur.

M. Süreyya Şahin ile İstanbul Yüksek İslâm Enstitüsü'ne geldiği günden emekli oluncaya kadar, aynı anabilim dalında beraber çalıştım. O, Enstitüye geldiğinde dinler tarihi doktorasını tamamlamıştı; ben ise henüz tez hazırlama safhasında idim. Şahin, bölüm başkanı olduğunda, bir süre yardımcılığı yaptım; daha sonra Dinler Tarihi Anabilim Dalı çalışmalarını birlikte yürüttük. Emekli olduktan sonra da özellikle cuma günleri fakülteye gelirdi ve görüşürdük. 2005 yılında Paris Din Hizmetleri Müşavirliği'ne atandıktan sonra, ancak Türkiye'ye geldiğimde görüşme imkânı bulabiliyordum. 2008 yılında vefat ettiğinde de Paris'te olduğumdan cenaze merasimine katılamadım.

Bu vesileyle kendisine Allah'tan rahmet diliyor, mekânının cennet olmasını niyaz ile hem Türkiye dinler tarihçileri hem de Marmara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi, özellikle de Dinler Tarihi Anabilim Dalı mensupları olarak kendisini hayırla yad ettiğimizi ifade etmek istiyorum. Ruhu şad olsun.

Prof. Dr. Ömer Faruk Harman